Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

2009 жыл 21-чи январь, бараз кюн. № 8 (18109)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ **ВРЕМЯ** ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къууанчлы иш

Суу къытлыкъдан къутулгъандыла

Терк районну Оғары Курп элинде Оғары Акъбашны, Оғары эм Тёбен Курпны, Инаркойну бла Хамидиени суу бла жалчытхан суу ыз жангыртылып, хайырланылырға берилгенди. 17-чи январьда КъМР-ни Президенти Арсен Каноков районну акъсакъалларыны бла жамауатыны аллында вентильни буруп, сууну бошлағанды.

-Эрттеден бери къыйнап турғъан проблеманы кетерип, эллиле энди сууну узакъ жерледен ташымазча этал-ғъаныбыз бек хычыуун кёрюнеди,-деген республиканы башчысы. Ол дағъыда властьла эллени тап халғъа келтириуню, специалистле мюлкледе ишлерге къайтырча онгла къарауну баш борчларына санағъанларын чертип айтханды.

Бу суу ызны узунлығъу 45 километрди. Аны къурулушун «Восход» ООО бардырғъанды. Аны проектине бир суткағъа 10,5 минг кубометр суу жыйышдырғъан орунла, орамла бла барғъан суу ызла да киредине.

Курпдағъы суу ыз озғъан ёмюрде эллинчи жылланы ахырында, алтмышынчы жылланы башында хайырланылырғъа берилген эди. Алғъа от тап ишлет турғъанды. Алай халкъны санына къошула барғъаны бла, ичер суу да жетишмей тохтағъанды. Арт жыйырма жылны ичинде уа аны качествосу да осалғъа кетгенди. Аны бла да къалмай, суу жыйылғъан орунла да бузула башлағъандыла. Суу быргъыла да, эски болуп, терк-терк тешиле, алайсыз да жетишмей турғъан суу зырафына кёп кетгенди.

Сексенчи жылланы ортасында «Севкавгипроводхоз» бир къауум элни суу бла жалчытхан ызны жангыртыуну проектин жарашдырғъанды. Алай ол иш жаланда 1991 жылда башланнганды. Ол кезиуде уа СССР чачылып, къурулушха ахча бёлюннгени тохтатыла да башлана турғъанды. Ишни 2004 жылғъа дери аз-аз бардырырғъа тюшгенди. Алай ол ахырына жетдирилмей къалғъанды.

2007 жылда республиканы башчылары проектни къыралны кереклерине деп ишленген объектлени санына къошхандыла. Анға битеу да 143 миллион сом бёлюннгенди, андан 100 миллион сомну федеральный бюджет, 43 миллионну да республиканы бюджет бергенди.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Суратны **Р. МАМИЕВ** алғъанды.

Суу бла жалчытылыннган эллиле Президентге ыразылыкъларын билдиргендиле.

КЕНГЕШ

Къоркъуусузлукъну онгларына къарағъандыла

19-чу январьда КъМР-ни Президенти Арсен Каноков республиканы право низамны сакълаучу органлары бла кенгеш бардырғъанды. Анға къатышханла Къабарты-Малкъарны жеринде къоркъуусузлукъну жалчытыу бла байламлы вопросларға къарағъандыла. Республиканы башчысы аланы тамамлау жаны бла бир къауум буйрукъла бергенди.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Итогла

Жамауатны тынчлығын сакълау - бюгюннгю кюнню бек уллу борчуду

КъМР-де МВД-ны коллегиясыны бу кюнледе болғъан жыйылыуу 2008 жылда ишини итогларын чығъарғъанды. Анға Къабарты-Малкъарны Президенти А.Б. Каноков, КъМР-ни Парламентини Законодательство жаны бла комитетини председатели Р.И.Абазов, КъМР-ни Баш сюдюню председатели Ю.Х. Маиров, КъМР-ни прокурору О.О. Жариков, РФ-ни Къоркъуусузлуғъну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны таматасы Б.А.Сердюк, РФ-ни МВД-сыны Краснодарда университини Нальчикде филиалыны таматасы З.А.Шхагапсоев, республиканы право низамны сакълаучу органларыны келечилери къатышхандыла.

Ич ишлени министри милициянны генерал-майору Ю.И.Томчак кесини докладында аманлыкъ ишлени алғъадан кёре билиуню, аланы жолларын кесиуню эм ачыкълауну, экономика къоркъуусузлукъну жалчытыуну, миллет проектлеге бёлюнгген бюджет ахчағъа сугъанакълыкъ этилмезине къайғырыуну вопросларына, коррупциягъа, экстремизмге къажау кюрешни, жолда жюрюуню къоркъуусузлығъына артыкъда жууаплы къарағъана кереклисине айырып эс бурғъанды.

- Заманында шарт мадарла этилгенлерини хайырындан, - дегенди Ю.И.Томчак, - республикада криминоген болум бираз игиленнгенди: белгили болғъан аманлыкъчылыкъ 18 процентге, уллу эм бек уллу аманлыкъчылыкъ - 9,6, ушкок саууталыкъ 20,4, террорлукъ - 70,6, чабыууллукъ этиу 12,3 процентге азайғъандыла. Акъылбалыкъ болмағъанла къатышып этилген аманлыкъ ишле да иги кесекге къысхартылғъандыла. Жамауат кёп жыйылғъан жерледе да аманлыкъ ишле аздан-аз бола барадыла. 2008 жылда банда къауумла этген муратларына жетмезча, кёп иш этилгенди. Аны хайырындан ала диверсия-террор ишлерин кенгден тутуп бардыралмағъандыла.

Озғъан жылда бандитлени къолларындан эки мамыр адам эм милицияны 13 къулукъчусу жоюлғъандыла. Ю.И.Томчакны айтыуу бла жыйылғъанла ёрге туруп, бир минутну шум болуп алағъа хурмет этип эсгергендиле.

Министр дағъыда быллай шартла келтиргенди: КъМР-ни МВД-ны башламчылығы бла бардырылғъан «Оружие» операцияны эки кезиуюнде да 940632 сом багъасы 233 сауут, он санда 31 граната, 3184 патрон тюшгенди ич ишлени органларына. Сауут келтиргенлеге ачча толусунлай тёленнгенди. Адамладан законсуз сатылғъан 329 сауут, он санда 22 автомат, 27 керох, 2 гранатомёт, 19 мингден аслам патрон, 135 граната, 98 детонатор, 8 килограммдан артыкъ чачдырылыучу зат, къолдан ишленнген чачдырылыучу затла эм къолдан ишленнген чачдырылыучу устройство сыйырылғъандыла.

Россей Федерацияны Президентин айырыулада, тишириуланы шахматдан битеуду-дуния чемпионаты барғъан кюнледе къырал эм право низамны сакълаучу органла, бир бирлерине билеклик эте, жамуат къоркъуусузлукъну жалчытхандыла. Ол кюнледе 3732 жамауат магъаналы иш бардырылғъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Хурметлеу

Ахшы жашланы багъаларын чығъарғъандыла

Алғъаракъда билдиргенибизча, декабрь айда Черек районну бел бауладан тутуп тутушуудан спортчулары Мокъаланы Шамил, Улбашланы Мартин, Мирзабек Мисостов эм Антемир Карданов Москвада кадетлени аралларында бардырылғъан дуниялы чемпионатында кеси ауурлукъларында биринчине болуп къайтхандыла. Озғъан байрым кюн а Къаушхатауну культура юйюнде чемпионланы эм аланы тренерлерин хурметлеуге жораланнған къуучанлы жыйылыу бардырылғъанды. Анга кёп къонакъ да къатышханды.

Байрам ингирни уа жырчы Макытланы Арсен ачханды эм бардырғъанды. Энчи ёхтемлик бла ол сахнағъа жаш чемпионланы чакъырғъанды. Алай ол кюн ала ючеулен эдиле, нек дегенде Мокъаланы Шамил Москвада РФ-ни Финансла министерствосундағъы финансла академияда окъуғъаны эм шёндю экзаменле бере турғъаны себепли келалмағъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

СУРАТДА: Антемир Карданов, Улбашланы Мартин эм Мирзабек Мисостов.

КОЛЛЕГИЯ

Халны игилендирирге таукелдиле

Тюнене Нальчикде Россейни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда баш управлениясыны коллегиясыны жыйылыуу болғъанды. Анда озғъан жылда тамамланған жумушла сюзюлгендиле, быйылғъа борчла салынннгандыла. Жыйылыуғъа КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары - къыйын болумланы кетериу жаны бла республиканы комиссияны башчысы Чеченланы Ануар, Россейни МЧС-ини Юг федеральный округда регион арасыны башчысыны орунбасары Роберт Киреев къатышхандыла.

Коллегияны МЧС-ни Къабарты-Малкъарда баш управлениясыны начальниги Сергей Шагин ачханды эм бардырғъанды. Баш доклад бла да ол сёлешгенди.

Аны билдиргенине кёре, быттыр республиканы от тюшюуле 795-ге жеттендиле. Алада 20 адам ёлгенди, 59-лан жаралы болғъандыла. 1200-ден аслам адам а ёлюмден къутхарылғъанды. Ол кезиуню ичинде 28 миллион 591 минг 597 сом багъасы ырысхығъа хата тюшгенди. 2007 жыл бла тенглешдиргенде, от тюшюу болумла 2,9 процентге азайғъандыла. Алай тюшген хата уа 64 процентге ёсгенди. Ёлгеннлени саны тюрлениусюз къалғъанды.

Озғъан жылны август айында Юг Осетияда къыйынлыкъғъа тюшгенлеге болушлукъ этиуге управлениясы келечилери тири къатышханларын да белгилегенди докладчы. Мындан баргъанла, гуманитар болушлукъ тапдырыу бла чекленип къалмағъанлай, Север Осетиядан Юг Осетияғъа адамлағъа керекле этпиу ишни да тамамлағъандыла. Къабарты-Малкъарны медицина катастрофала арасына уа Шагин энчи ыразылығын билдиргенди. Аны ишчилери, уруш барғъан жерге башаладан эсе алғъа жетип, жаралы болғъанланы Цхинвалдан чығъарғъандыла.

Жыйылыуда от тюшюуге надзорну къыралы управлениясыны башчысыны къуллугъун толтурғъан Магомед Хажикаров кеси келечилик этген ведомствону ишини юсюнден айтханда, Роберт Киреев от тюшюу болумлада азыракъ адам ачырча, тюшген хатаны да ёлчеми таркъайырча не амалла этгенлерин билирге сюйгенди. Магомед Хасановични белгилегенине кёре, бусағъатдағъы кёрюмдюле иги жанына тюрленирча, от тюшюуге къажау кюреш бёлюмле орналғъан республиканы район аралрындан узакъ эллени кеслеринде от бла кюрешиучюле болурға керекдиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ара шахар

Пассажир транспортну жюрюуюне контроль кючленирикди

Къабарты-Малкъарны ара шахарында жамауат транспортда эм маршрут таксиде пассажирлени жюрютюуню жорукълары къалай толтурулғъанларына контроль этген къауум айланады. Аны санына шахар администрацияны промышленность, транспорт эм связь управлениясыны, ГАИ-ни РФ-ни Транспорт инспекциясыны КъМР-де управлениясыны, пассажирлени жюрютюу бла кюрешген предприятияланы келечилери киредиле.

Жаланда бир ыйыкъны ичинде бу къауум 311 транспортну ишин тинтгенди. Аны кезиюнде 69 бузукъчулукъ иш ачыкъланнганды, алағъа кёре актла жазылғъандыла, юч водительге административ тазирле салыннгандыла, тохтаущырылғъан жорукъланы чеклерине сыйынмағъанлағъа эки протокол эм беш рапорт жазылғъандыла.

Нальчик шахар округну администрациясыны башда айтылғъан управлениясында бизге айтханларына кёре, ол бузукъчулукъ ишлени сылталуларын сюзюп къарағъанда, бек кёбюсю пассажир автотранспортха адамланы мардадан кёп миндириу болғъанды. Ол а бизни республикада кюн сайын болғъан ишди. Машина миялланы къаранғы этиу, автобусланы кирлиликлери, маршрутладан чығъыу дегенча затла да жоллада жюрюню низамларына бузукълукъ этилгенгге саналадыла. Пассажирлени жюрютюу бла кюрешген предприятиялары оноучуларына бузукъчу водительлеге тийишли мадарла этерге деп предписанияла жиберилгендиле.

КЪУБАДИЙЛАНЫ Нюржан.

ДУНИЯДАН ХАПАРЛА

Келишимге къол салыннганды

Газ къытлыкъдан къутулғъа себеплик этерик келишимге къол салынғанды. Анда айтылғъанына кёре, россейли газны Украинаны жери бла Европағъа эм Украинаны кесине тапдырыуну юсюнден онжыллыкъ болжалғъа контракт этилгенди. Эки жаны да газны багъасын 2009 жылны 1-чи январындан башлап европалы багъала бла тергерге келишгендиле. РФ-ни Правительствосуну Председатели Владимир Путинни айтханына кёре, мындан ары газ бла байламлыкъла ачыкъ эм анғылашыныу болурғъа керекдиле.

Бу келишимни этилирин Россейде, Украинада, россейли газны жыйырма кюн чакълы заманны алалмай, сууукъдан къыйналғъан европалы къыраллада тёзюм-сюз сакълап турғъандыла. Ол кезиуню ичинде алағъа уллу экономика заран да тюшгенди.

Премьерле бир акъылғъа келгендиле

-Биз газ бла байламлы бардырғъан сёлешиуледе бек башы - быйылғъа эм келе турғъан жыллағъа аны Украиненаны юсю бла Европаны къыралларына тапдыруну тюз багъаларын тохтаущырғъанбыз. Ол мындан ары газ бла байламлы чурумсуз халны къурағъанды. Энди, алғъын бола турғъаныча, жылны ахырында бир тюрлю даулашлағъа, къытлыкълағъа тюбешмезбиз. Олду бек башы, бек магъаналылығъы да, - дегенди Украинаны Правительствосуну башчысы Юлия Тимошенко контракт этилгени бла байламлы.

-Украинаны премьер-министри Юлия Тимошенкоғъа къыйын болумда къыйматлы буйрукъланы этерге базынгнаны ючюн, Россейни Президенти Дмитрий Медведевге да биогюн къалай ишлерге боллуғъун ачыкъ кёргюзтгени, тюз оноу этгени ючюн да жюрек ыразылығъымы билдиririге сюеме,-дегенди РФ-ни премьер-министри Владимир Путин да.

Социальный программала ахча бла толу жалчытыллыкъдыла

Аны юсюнден РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев Юг федеральный округда Президентни полномочный келечиси Владимир Устинов бла ишчи халда тюбешгенинде айтханды. Къырал башчы бюджетден берилген ахчағъа кёз – къулакъ болурғъа керекди, дегенди. Владимир Устинов округ экономика жаны бла къалай айныйлыдыла. Алағъа федеральный бюджетден ахча толусунлай берилгенди. Социальный сферадан башкаларында уа хар затда да аулукъ боллукъду. Сиз сакъ болугъуз, кесигизни коллегаларығъызғъа, законодательный органлағъа да айтығъыз социальный программла жашауда алжаусуз бардырылырғъа кереклисин,-дегенди къырал башчы ахырында.

Орталыкъ эм гитче бизнесге - энчи эс

Ма алай айтханды Правительствону башчысы Владимир Путин Юрий Лужков бла Москваны мэри билдиргенге кёре, ара шахарны правительствосу экономика къытлыкъғъа къажау кюрешни жетишимли бардырады. «Аны бла бирге орталыкъ эм гитче бизнесге сезимли болушлукъ да этиледи»,-дегенди Москваны башчысы.

Бюджетге тюрлениу кийиргендиле

Правительствону кезиулю жыйылыуында 2009 жылны бюджетине тюрлениуле кийирирге келишгендиле. Правительствону башчысы Владимир Путин финансланы эм экономиканы айнытыуну министерстволарына шёндюгю дуния экономика болумғъа кёре къыралны финансларыны баш документине тюрлениуле кийиригиз деп буюрғъанды. Правительствону жыйылыуында социальный программланы юсериндене да сёз барғъанды. Саулукъ сакълауну эм социальный айнытыуну министри Татьяна Голиковны айтханына кёре, ала ахча бла толусунлай жалчытылынырыкъдыла. Андан ары министр сабийлеге берилиучю болушлукъ ахча кёбейтиллигин да айтханды,алағъа къарағъан аналағъа ай сайын берилиучю пособияла 7194-шер сом боллукъдула, аллай болушлукъланы юч миллион чакълы бир адам алады, дегенди министр.

Мурдарлыкъ

19-чу январьда кюн ортада Москваны тюз да ортасында ким эсе да уллу эм къауғъалы иш этгенди. Ол чеченли къыз Кургаеваны къоруулағъан Станислав Маркеловну ёлтюргенди.

Право сакълаучу органланы келечиси айтханнға кёре, мурдар, юристни ызындан тюшюп, желкесине кероздан атып ургъанды. Аны бла бирге болғъан журналист къыз Анастасия Бабурова да, ауур жаралы болуп, эсине келмей, больницада ёлгенди. Бу бушуулу ишни тинтиуню Россейни прокурору кеси къолуна алғъанды.

Басмағъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлағъанды.

Къыш къайғыда

Тырнауузда жылыу эм исси суу нек жетишмейдиле?

Шёндю къышны ортасыны эм жылыу бла жалчытыу сезонну къыстау кезиюдю. Эльрус районну эллеринде ол жаны бла уллу къайғы этерча хазна жукъ болмай турады. Битеу котельняла ишлейдиле эм жылыу битеу объектлеге тохтаусуз бериледи.

Тырнауузда уа болум къалайды? - 2007-2008 жыллада республиканы программағъа тийишлиликде районну жашау-журт коммунальный комплекс системасын жанғыртыу жаны бла ишле бардырылғъандыла, - дейди Эльбрус районну администрациясыны башчысыны орунбасары Арслан Улимбашев. – Он санда Тырнауузда шахарда тогъуз блок-модульный котельняланы къурулушлары да бар эди. Бек алғъа аланы 2008 жылны ахырына дери кезиуден-кезиуге хайырланырғъа берериуне оноу этилген эди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Президентге письмола

Байламлыкъла бардыла

Мен Уфада 20 жылдан бери жашайма, алай Къабарты-Малкъарны бла Башкъортостанны официальный келечилери ол неда бу вопрослада бирге ишлейдиле деп эшитмегенме. Эки жаныны да сейирлерине магъаналы вопросла къалай жокъдуда?

М.С.НЫРОВ.
Уфа шахар.

КъМР-ни экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министри **МУСУКЛАНЫ АЛИЙ** жууап береди:

-2000 жылда октябрьде КъМР-ни официальный делегациясы Президент В.М.Коковну башчылыгъы бла Уфада болгъан эди. Эки регионну таматалары ол кезиуде Къабарты-Малкъар Республиканы бла Башкъортостан Республикананы араларында Шуёхлукъну эм бирге ишлеуню юсюнден келишимге къол салгъан эдиле. Андан сора да, 1999 жылдан бери бизни сатыу-алыу келечибиз Кючюкланы И.Ч. Башкъортостанда жетишимли ишлеп турады. Аны борчу - республиканы араларында эл мюлк продукцияны алышын-дырыуну жалчытыуду.

Предпринимательлеге – къыралны жанындан болушлукъ

Манга 19 жыл болгъанды, эл мюлк академияда окъуйма. Кесими гитче бизнесими ачаргъа сюеме. Ахчам жокъду, алай ол тюрлю иш бла кюреширге бек итинеме, планларым да жарашдырылгъандыла. Манга тийишлиси тенгли бир ахча алыргъа болушуругъузну бек тилейме.

ЗЕКОРЕЕВ Артур.
Нальчик шахар.

КъМР-ни экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министри **МУСУКЛАНЫ Алий** жууап береди:

-Быллай предпринимательлеге болушлукъ этиную тюрлю-тюрлю формалары бардыла. Аланы санында жыл сайын бардырылыучу «Бек ахшы бизнес-идея» деген жаш тёлю конкурса къатышыу, жаш тёлю предпринимательствогъа болушлукъ этиную Нальчик шахарда муниципальный фондунда ёнкючге ахча алыу, гражданланы кредит потребитель кооперативлерини бизни ара шахарыбызда ишлегенлеринден бирлерини члени болуу degенчала бардыла. Бу тюрлю кооперативде предприниматель иш бла кюреширге сюйген членлерине ёнкюч ахча бередиле. Предприниматель ишге хайырланылгъан ырысхы ючюн тёленирик процент ставканы бир энчи кесеги предпринимательге, КъМР-ни Правительствосуны 2007 жылда 8-чи октябрьден 266-ПП номерли бегиминде тохтащдырылгъан жорукълагъа тийишлиликде, болушлукъ этиуча, бериледи.

Жамауатны тынчлыгъын сакълау - бюгюннгю кюнню бек уллу борчуду

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ю.И.Томчак КъМР-де МВД-ны «2008-2010 жылларда Къабарты-Малкъар республикада право низамгъа бузукълукъ этилмезини», «2008-2010 жыллада Къабарты-Малкъар Республикада коррупциягъа къажау профилактиканы» эм «2008-2010 жыллада КъМР-де терроризмни эм экстремизмни жолларын кесиую» республикалы программаларын къабыл этерге болушханлары ючюн республиканы Президенти А.Б. Каноковха, КъМР-ни Парламентине бла Правительствосуна жюрек ыразылыгъын билдиргенди. «Агропромышленность комплекни айнытыу», «Россейни гражданларына учуз да, къолайлы да мекямла», «Саулукъ сакълау», «Билим бериу» миллет проектлени жашауда бардырыу бла байламлы этилген аманлыкъланы жолларын кесиу жаны бла мадарла тохтаусуз бардырыладыла. Бу сферада 26 аманлыкъ иш ачыкъланнганды.

Аны бла бирге министр республикада криминоген болум кёп басарча болмагъанын белгилегенди. Уллу эм бек уллу аманлыкъланы саны ёсгенди, дерт этип, адамны саулугъуна уллу къыяу салыу азаймайды, ахча даулау, эндиге дери сюд этилгенле кеф болуп этген аманлыкъла кёплени тынчлыкъларын алгъанлай турадыла.

Ол ал жыллада этилген аманлыкъ ишлени тинтиуню эм ачыкълауну къолгъа къаты алыргъа кереклисин белгилегенди деп, бек алгъа адамны баш эркинлигин къоруулауну айырып эсгергенди. Криминал эм жамауат къоркъуусулукъну милициялары бир бирлери бла байламлыкъларын кючлерге, дознанияны, алгъадан тинтиуле бардырыуну тийишли даражагъа кётюрюуню магъаналыкъларын чертгенди. Жамауат жашауну тынчлыгъын жашырынлыкъда тургъан экстремист банда къауумла алып тургъанларын белгилегенди.

КъМР-де МВД экстремист эм террорлукъ этгенлери ючюн 36 адамны излейди, аладан 13-сю халкъла аралы, 23-сю федеральный изледеди. Бизге белгили болгъанына кёре, банда къауумла аманлыкъ ишлерин къояргъа айтмайдыла, ала тышындан ахча болушлукъ алгъанлай турадыла, деп бидиргенди. Аны бла байламлы 2009 жылда экстремист ниетле жамаатха, артыкъда бег а жаш адамланы арасында жайылмазына къажау битеу кючню бурургъа керек боллукъду деп, министр къырал, жер-жерли самоуправленияны органлары, жамауат организацияланы бла биригиулени, билим берген учреждениляны барысын да экстремизмни жолун кесиую кюлгъа бирден алыргъа чакъыргъанды.

КъМР-ни Президенти А.Б. Каноков коллегияны жыйылыуунда сёзюнде 2008 жыл, битеу къырал институтлагъача, ич ишлени органларына да тынч болмагъанын чертгенди. «Болсада, - degенди з закон бла жууапха къаты тартыргъа кереклисин айтханды. Аллай аманлыкъ ишлени ачыкълаугъа мен намыслы борчхача къарайма, degенди.

Андан ары сёзюнде А. Б. Каноков бюгюнлюкде бек магъаналы борчладан бирлери коррупциягъа къажау кюреш болгъанын айырып чертгенди. Алыкъа ол бек къарыусузду, degенди. Оноучу къуллукъчуланы арасында коррупциягъа берилгенлени ачыкълауну, жууапха тартыуну шарт мадарлары этилмей жарамазлыгъынангылатханды. Кеслерини сейирлерин жамауатны сейирлеринден бащ этгенлеге къажау къаты кюреш бардырыргъа кереклисин да эсге салгъанды. «Бютюнда бег а къуралыулу халда этилген аманлыкъчылыкъ къоркъуулуду экономиканы тозуратыргъа», - degенди А.Б.Каноков. Ахырында ол адамны, жамауатны да къоркъуусузлукъларын жалчытыргъа КъМР-де МВД-ны кючю, къарыуу да жетерине ийнанггнанын айтханды.

Коллегияны жыйылыуун жаба, Ю.И.Томчак келир заманда бек алгъа тамамлыллыкъ борчланы арасында КъМР-ни Парламентине айырыуланы кезиуюнде жамаат къоркъуусузлукъну жалчытыргъа кереклисине айырып эс бургъанды, УВД-ланы, ОВД-ланы, службаланы, бёлюмлени оноучуларыны алларында республикада жамаат низамны сакълау, хар адамны эм жамаатны законлу эркинликлерин къоруулау жаны бла шарт борчла салгъанды.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы.

Халны игилендирирге таукелдиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Аны юсюнден мычымай къагъыт жазсала, Чеченланы Ануар бу юкнледе КъМР-ни Президенти Арсен Каноков бла тюбешиуюнде вопросну кётюрюрге сёз бергенди. Аны айтханына кёре, ол жаны бла болушур онг барды.

Жыйылыуда метеорология эм башха геофизика болумланы тюрлендириу жаны бла Шимал Кавказ аскер службаны башчысы Чочайланы Хызыр Элбрусда къар юзюлюуге къажау кюреш аскер отрядны ишини юсюнден айтханды. Аны билдиргенине кёре, отряд салынгъан борчланы толтурургъа хазырды. Ала таудан къар юзюлюп солургъа келгенлеге хата тюшюрмез ючюн, къолларынан келгенни аярыкъ тюйюлдюе. Алай бир-бир туристле къоркъуулу жерледе учуп жюоладыла. Аны себепли, тыш къыралладан юлгю алып, аллай жерлени темир чалдишле бла бегитирге кереклисин чертгенди Чочай улу.

Алай Хызыр Хусейновични айтханына кёре, отрядны бир уллу жарсыуу барды: сауут-саба тургъан жерни кереклисича сакълау жаны бла вопрос эрттеден тамамланмай турады. Ол ишни жалчытыргъа энчи службала бла келишим этерге федеральный арадан ахча бёлюнмейди. МВД-ны излемине кёре уа, кеси къарыулары бла сакъларгъа эркинликлери жокъду.

Чеченланы Ануар ол проблеманы Президент бла сюзюп, тамамларгъа да онг табаргъа сёз бергенди. Жыйылыуну ахырында Роберт Киреев Россейни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда баш управлениясыны ишине ыразы болгъанын билдиргенди.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.

Тырнауузда жылыу эм исси суу нек жетишмейдиле?

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Котельнаны терк ишлеп башларларына жаланда жер-жерли власть органла угъай, республиканы оноучулары, бёлюм ведомстволуз да дайым къайгыргъанлай тургъандыла, ишле терк атламла бла барыр ючюн, не жаны бла да болушлукъ этгендиле, субботник окъуна къурагъан эдиле. Чекленген жууаплылыгы болгъан «Спектор» обществону къурулушчулары, аны таматасы Александр Гисакны башчылыгъында, заманларын тергемей, ишге кёллери бла берилип, къаты кюрешгендиле. Аны бла бирге «Эльбрустеплоэнерго» ачыкъ акционер обществону эм жашау мюлкню управлениясыны кючлери бла эски коммуникацияла жангыртыла, жангылары салына баргъандыла.

Котельнялада битеулю къурулуш эм монтаж ишле былтыр октябрь айны отрасына этилип бошалгъан эдиле. Алай котельняланы кеслерин ишге хазырлаугъа, жылыу сетьлени алагъа къошуугъа заман кёбюрек кетгенди. Ноябрь айны биринчи кюнлеринде котельняла сынаудан ётгендиле. Шахарны алгъыннгы эски жылыу системасы, котельняланы санына кёре, тогъуз кесекге бёлюнгенди, ол а алай тынч иш тюйюл эди. Къошакъ коммуникацияла тартылгъандыла, жылыу сетьлеге, подваллада быргъыла арыбери айырылгъан жерлеге ремонт этиу жаны бла бек кёп иш тамамланнганды. Аны бла байламлы жылыу бериучю сезон бизде, алгъын болуучусундан эсе, кечирек башланнганды. Насыпха, октябрь-ноябрь айлада кюнле да жылы эдиле.

- Сёзсюз, жылыу заманында берилмегенини хатасындан шахарда жашагъанлагъа бир кесек къыйналыргъа тюшгенди, - дейди андан ары Арслан Улимбашев. – Аны ючюн аладан кечгинлик тилейбиз. Аладан адамла бизни ангылай болурла деп сунама. Нек degенде бу иш, эртте-кеч болса да, этилмей боллукъ тюйюл эди да, ол кезиую сынауундан барыбыз да бирге ётдюк дерге боллукъду. Къысха болжалны ичинде эм качествolу ишленнген тогъуз блок-модуль котельняланы битеу барысы да биогюнлюкде ишлейдиле. Ала шахарны ол неда бирси микрорайонларын жылыу бла жалчытханлай турадыла.

Болсада, жарсыугъа, юйлени, фатарланы барысына да жылыу жетер чакълы бир бармайды, бир-бирлеринде уа ол ахыры да жокъду. Аны сылтауу – уллуракъ басымгъа чыдаялмагъан, бек эски болгъан жылыу сетьледиле. Кючлю котельня шахарны рынок тийресинде орнатылгъанды, алай аны онгу да толусуллай хайырланылмайды, нек degенде шахарны орта кесеги эртteден бери тургъан жашау фондду эм анда жылыу сетьлени алышындырыргъа керекди. Арт кезиуде бизни коммунальный службаларыбыз ол тийреде атылгъан быргъыланы жамаргъа кючден-бутдан жетишип тургъандыла.

Юйлеге баргъан, аланы ичлеринде жылыу сетьле тап халгъа келтирилмеселе, жер-жерледе быргъыладан суу агъыу тохтатылмаса, жылыуну тутхучлу бериую юсюнден хапар айтыр кереклиси окъуна жокъду. Аны себепли «Эльбрустеплоэнергo» ачыкъ акционер обществону битеу кючю бюгюнлюкде ол борчланы тамамлауугъа бурулупду.

Исси суу бла жалчытыуда уа болум кыйыныраукъды. Ол алыкъа шахарны жаланда бир-бир микрорайонларына жибериледи, алай толу ёлчемде окъуна угъай. Исси суу баргъан ызлада, юйлени ичлеринديги сетьледе быргъыланы тохтамай атылыулары кёп бау ауруула туудырадыла. Аны юсюне жылыуну эм исси суну бир жолгъа берген тёрт быргъылы система жар жерде да жокъду. Блок-модуль котельняла уа аллай системалыдыла.

Сёзсюз, быллай соруу чыгъады былайда: жылыу эм суу берген сетьле быллай ахыр чекге нек жеттендиле эм аланы муштухул халда нек жамаргъа тюшеди деп. Артыгъыракъда жылыу берген сезон бара тургъанда.

- Проблема шёндю туумагъанды, - деп ангылатады Арслан Улимбашев. – Ол кеси да жашау журт-коммунальный сфераны предприятияларыны оноучуларыны уллу кёллююклерини эм ала башчылыкъ этген коллективлени мытырлыкъларындан тюйюлдю. Битеу иш финанс проблемагъа тиреледи, ол а этилген жумуша ючюн тёлеуле бла байламлыды. Адамла ол борчларын заманында толтуруп турсала эдиле, арт жыллада жылыу магистральланы эм сетьлени болумларын ол ингилендирирге боллукъ эди эм алада аллай бир аварияла болмаз эдиле. Бусагъатда уа ол неда башха ишлени асламысын республиканы оноучуларыны эм спонсорланы финанс болушлукълары бла тамамлай барыргъа кёлубуздан келеди. Ол да, жарсыугъа, азлыкъ этеди. Бюгюнлюкде бизге кьайтарылыкъ борчланы ёлчеми бек кёпдю, аны себепли районда жашагъанланы ол тёлеулени заманында эм толусунлай берирге чакъырыргъа сюеме. Кесибизни жаныбыздан а бу къышны тап къышлап чыгъар эм келир жылыу сезоннга тынгылы хазырланып тюбер ючюн, къолдан келгенни аярыкъ тюйюлбюз.

Дагъыда къошарыгъым, бизни Элбрус район администрациябыз битеу жашау журт-коммунальный мюлкню 2009-2010 жылланы кюз арты-къыш кезиуюнде ишлерге хазырлау жаны бла шарт план жарашдырыгъанды. Аны толтруу хайырланылырга берилген блок-модуль котельняланы эм инженер коммуникацияланы тохтаусуз эм хайырлы ишлеулерин жалчытырыгъа ол берликди. Алай эсе уа, шахар жылыуну эм исси суну тыйгъычысы алгъанлай турлукъду.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Ахшы жашланы багъаларын чыгъаргъандыла

Аккайланы Хажи-Мурат жашланы алгъышлап сёлешгенди.

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Жашлагъа деп Махыт улу блиц-соруула хазырлагъан эди. Аладан биринчисин ол Мурзабек Мисоостовха бергенди. «Тутушханынгда сени ючюн бек ким къайгъы эти эди?»- degен соруугъа жаш, сагъыш да эте турмай: - Тренерлерим, - degенди.

Ол кюн а ары жашланы алгъышларгъа жырчыла да келген эдиле. Ол санда Аушигерден къарындашла Бербековла да. Мурзабекге аланы кеслерини жангы жырларын саугъа этгендиле.

Экинчи соруугъ уа Арсен Улбашланы Мартиннге бергенди. Ол соруу сен къайсы белгили спортчугъа ушаргъа сюсее деп алай эди. Мартин а: - Мурат Кардановха,- деп жууаплагъанды.

Анга деб а Къара-Суу элни «Насып» ансамблини солисти Мечиланы Сафар «Салам алейкум» деген жырын айтханды. Антемир Карданов а спортдан тышында миллет тепсеулени бек сюйгенин эм онг болгъан къадарда хунерин кёргюзтюрге ёч болгъанын билдиргенди.

Андан сора Макыт улу сахнагъа жашланы тренерлери Гажонланы Юрийни, Чочайланы Элдарны, Заныкойланы Азретни, Олег Гешевни, Замир Гоплачевни эм Олег Тхагалеговну чакъыргъанды. Тренер къауумну атындан сёлеше, Гажонланы Юрий жашлагъа бу эришиулеге атланыргъа себеплик этгени ючюн Черек районну жер-жерли администрациясыны башчысы Темиржанланы Махтиге жюрек ыразылыгъын билдиргенди. Дагъыда ол байрамгъа Мокъаланы Шамил келалмагъанын жарсып белгилегенди. Ызы бла уа бу жетишимге кыйын салгъанланы барысына да хурметлирге Россейни гимни согъулгъанды.

Хорламгъа кыйын салгъанланы алгъышларгъа келгенлени аралярында Темиржанланы Махти да бар эди. Районну атын айтдыргъан адамланы саугъалау мында ахшы тёреге айланып къалгъанын эсге сала, Махти Османович аланы да, тренерлени да алгъышлап, онушар минг сомла бла саугъалагъанды. Андан сора Къашхатау элни администрациясыны таматасы Ажоланы Ахмат да бешишер минг сом бергенди.

Къууанчлы жыйылыугъа уа Элбрус районну делегациясы, ол санда районну жаш тёлюню, спорт эм туризм жаны бла комитетини башчысы Жаппуланы Магомет, Олимпиада оюнланы кюмюш эм доммакъ призёру Аккайланы Хажи-Мурат, Тырнауз шахарны администрациясыны таматасы Малкъарланы Аслан эм белгили тренер Маккаланы Махти келген эдиле.

Махти, жашланы бу жетишимлери бла алгъышлап, мындан ары да алгъа болмаса, артха бармай кюреширлерин сюйгенин, тренерлеге уа тёзюмлюк тилегенди. Темиржан улу да аны къурлай жибермегенди. Макка улуна эм ол юйретген ауур атлет Аккайланы Хажи-Муратха ол районда жашагъанланы атларындан алтын сагъатла бергенди. Аланы жашлагъа «Черек-1» предприятияны таматасы Мокъаланы Руслан сатып алгъанды. Малкъарланы Аслан да, жашланы тырнауузчуланы атларындан алгъышлап, хар бирине бешишер минг сом бергенди.

Андан сора Улбашланы Мартинни уа тукъумларыны атындан Улбашланы Хасан алгъышлагъанды эм болмагъанча ёхтемленнгенлерин айтханды. Ызы бла уа белгили жырчы Улбашланы Азнор жыр саугъа эт генди.

Къууанчлы жыйылыуну ахырында Аккайланы Хажи-Мурат сёлешгенди. Ол ашы спортчуланы бу жетишимлери бла алгъышлап, мындан да бийик кёрюмдюле болдуруп, Олимпиада оюнлагъа къатышырларын сюйгенин билдиргенди.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Суратланы **Х. КУАШЕВ** алгъанды.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Заочный тургъа къатышырыкъдыла

Шахарда къошакъ билим бериуге уллу эс бурулгъаны баямды. Сабийлени бла жаш тёлюню чыгъармачылыкъларыны республикалы арасыны ол жаны бла къошумчулугъу айырмалыды. Мында эришиуле, конференцияла бардырыугъа да уллу кёллю тюйюлдюле. Бу кюнледе арада окъуучуланы «НОУ Сигма» деген илму-практикалы конференциялары ётгенди.

Анга, ола быйыл онжетинчи кере бардырылады, кёп сабий къатышханы себепли бу тюбешиую номинациялары да аслам эдиле. Медицина секцияны биринчи къаумунда алчы жерге Псыгансу элден онбиринчи классны окъуучусу Асият Нырова чыкъгъанды. Ол кесини ишинде рак ауруугъа къозгъагъан чурумланы тинтгенди. Аны илму башчысы уа Цораланы Фатимады.

Фатима Сафаровна бизге билдиргенине кёре, окъуучуланы араларында быллай иш биринчи кере этилгенди. Асият кесини эсин жаш тиширыуланы бла къызчыкъланы ёшюнлеринде рак ауруну къозгъагъан проблемалагъа бургъанды. Нырова жыйышдырыгъан анкеталагъа кёре, жашыракъ тиширыула ауруугъ хорлар амалланы бегирек излейдиле. Жюри бу ишни Москвада бардырыллыкъ заочный тургъа жиберирге бирча ыразылыкъда оноу этгенди. Анда хорласа, Асият «НОУ Сигма» конференцияны Битеуроссей этабына чыгъарыкъды.

Медицина секцияны экинчи къаумунда биринчи жерни уа Тырнауздан келген къызчыкъ Лилия Афунц алгъанды. Онунчу классны окъуучусу илму ишинде кеси жашагъан шахарда сахарный диабетни проблемасын тинтгенди. Ол ауруну тиширыулада, эр кишиледе къозгъалыуну энчиликлерине да къарагъанды. Лилияны иши да конференцияны заочный туруна жиберилликди.

Бизни корр.

МАЛКЪАР ХАЛКЪ ЗОР БЛА ТУУГЪАН ЖЕРИНДЕН КЁЧЮРЮЛГЕНЛИ 65-ЖЫЛЛЫГЫНА

Халкъны бирикдире эмда ызындан тизе билген оноучу

Тетууланы Шамшюдинни мен ол Орта Азиядан къайтхандан сора таныгъанма. Атасы Жюнюсню бла анасы Бисликматны юсларинден Огъары Малкъарда абадан тёлюден къайсысына сорсагъыз да, ала намыслы адамла болгъанларыны, кеслерини къол къыйынлары бла жашап, ариу юйюр ёсдюргенлерини юсюнден айтмай къоймазла.

Бизни Орта Азиягъа кёчюргенлеринде, Шамшюдинны онеки жыл да толмагъан эди. Болсада ишлерге, сабийлени аягъы юсларине салыргъа анасына болушургъа керек эди. Бисликмат юйюрю бла тюшген жер Юг-Къазах областны Киров районуну Киров атлы совхозу Аллах ургъан бир жер эди. Аны ючюнмю огъесе тирилиги, хар нени да иги ангылагъаны ючюнмю болур эди, 5 классны да бошамагъан жашчыкъны мюлкню производство бригадасыназсечи этип алгъандыла. «Жууаплы ишди, сакъ бол, сени эсел юючюттенинге кёре аллыкъдыла иш хакъна ишчине, аны бир заманда да унутма», - деген эди мюлкню таматасы, буйрукъча къол салырдан алгъа.

Мюлк оноучула, бригаданы таматасы, бухгалтерияны адамлары да ишинги толтурасы, нарядланы заманында бересе, адамла да ыразыдыла сени зтренинге дегенликге, ол кеси кимден да уста биле эди билими жетишмегенин. Уруна да тургъанлай, окъуп, орта билим алады. 1948 жылда уа ахшы къурауччу хунери да болгъан жашны мюлкню 3-чю бёлюмюнде бек къыйын бригадагъа тамата этеди. Бир кесек ишлегенден сора ол Саратовда бухгалтерле хазыйлагъан курсланы бошайды. Андан сора, Узбекистаннга кёчюп, мамукъ ёсдюрюучю «Октябрьни 30-жыллыгъы» атлы совхозда бухгалтер, тамата бухгалтер, баш бухгалтер болуп да ишлегенди.

Жашны экономикадан ангылауу иги болгъанына, адамла бла келише, тап сёлеше, производствоГа уста башчылыкъ этге билгенине таматала эс бурсала да, мюлкге башчылыкъ этерге неда башха жууаплы къуллукъгъа салыргъа базынмай эдиле: спецпереселенец деген ат онг бермей эди алагъа.

КПСС-ни XX съездинде халкъланы туугъан жерлеринден кёчюрюу терс иш болгъаны айтылгъандан сора жашлагъа, къызлагъа да жууаплы ишлени ышана баш лайдыла. Ма ол кезиуде, 1957 жылда, салгъан эдиле совхозну директоруну орунбасарына Шамшюдинни. Аз заманны ишлегенден сора ол эл мюлк институтну агрономия бёлюмюне заочно окъургъа киреди. Урунуу сынауу, литературадан, искусстводан да ангылауу болгъан жашха экзаменле берген кыйын тюйюл эди.

Институтну бошап, алим-агроном деген дипломун алгъанында, Шамшюдин Узбекистанны Сыр-Дарья областыны мамукъ ёсдюрюючю Пушкин атлы совхозну директоруну эди. Бу уллу эм кыйын, башха мюкледен зсе хар не жаны бла да артха къалгъан совхозчъа аны экономиканы уста билгени ючюн салгъан эдиле. Къыйын эди биринчи эки жылда уллу эм иги да тозургъан мюлкге башчылыкъ этген. Директор болгъан биринчи кюнюнден окъуна ол адамланы жашау къолайлыкъларын игилендириуге уллу эс бургъанды. Адамланы ишге тизгенден сора да, аланы ахшы техника, битимли урлукъла, семирттичле, отлукъ бла жалчытыргъа кюн сайын биргелерине болургъа керек эди.

Мюлк аягъы юсюне болгъанлай, директор совхозну эллерин тап, тизгинни этиную, жолланы иштетиную къолгъа алады. Эки жылны ичинде производство мекямла, культура арала, яслилле, сабий садла, башха мекямла ишленедиле. Совхоз битеу Узбекистанда окъуна аты айтылгъан мюлклени санында жюрюп башлайды. Аны башчысы да жылны ичинде, кечекюн демей, солуу не болгъанын билмей ишлейди. Хар гектардан мамукъ жыйыу 53 процентге ёседи, мал аш база иги да кючленеди, хар ийнекден сют алыу 3218 килограммгъа жетеди. Малладан тёлю алыу да 30 процентге кёбейеди.

Совхоз болдургъан жетишимлеге къырал да тийишли багъа береди. Мамукъ ёсдюрюучюледен, малчыладан да кёпле орденле эм майдалла бла, совхозну директору уа Урунууну Къызыл Байрагъыны ордени бла саугъаланадыла. Ол 1965 жыл эди.

Адамла мюлк башчыгъа ийнансала, этмезликлерин да этедиле. Эллилени улусу-гитчеси да Шамшюдинга сёлем дегенле сёлешмегендиле анга. Ол а намысы бек уллу болгъанын, аны айтханын далашсыз, жерге салмай этериклерин, ол этген оноугъа ыразы боллукъларын билдирге эди.

Ол совхозда директор болуп ишлеген заманында, юйюбюз чачылады, Шамшюдин-ака, бир мадар эт, болуш деп, тиширыла, эр кишиле да аз келмегендиле. Совхозну эллеринде жашаргъанла, жангы юйюр къурап, той этселе, башха къуучлары болсала да, раисни (мюлк башчы гъа Узбекистанда алай айтыл болгъандыла) чакъырмай къоймагъанды. Улу мюлкге башчылыкъ этген не кёп заманын алгъан зсе да, эллилени тойларында болургъа, аланы бушуу кюнлеринде жапсарыр сёз айтыргъа заман тапханды.

Шамшюдин мюлкню директору болуп ишлеген 11 жылны ичинде совхозну эллеринде 100-ден артыкъ жашау журт, кёп культура эм производство мекямла, халкъны жашау жумушларын жалчытхан мастерскойла ишленгендиле, эллени орамларына асфальт салынгъанды, жол жанларына айбатлыкъ терекле орнатылгъанды. Аны эллиле ючюн къайгъыра билгенини, уллу юйретиу хунерлиги болгъаныны юсюнден область газетледе жазгъандыла. Совхоз къыралгъа мамукъ сатыу планын толтурур ючюн, ахыр тоннаны берирге керек эди. Ол тоннала не къадар терк берилселе, совхозну мамукъ ёсдюрюучюлерини ишлерине да анга кёре багъа бичиллигин билген директор кечесин-кюнюн да мамукъ алыучу пунктда ётдюре эди.

1972 жылда совхоз мамукъ ёсдюрюуде, малчылыкъны продуктларын алыуда бла аланы къыралгъа сатыуда уллу жетишимле болдурады, ишчилени иш хакълары эки кере ёседи, кёп арбазлада женгил машинала кёрюне баш лайдыла. Мюлкню кассасына тюшген ахча жангы техника алыргъа, башха производство мекямла, мастерскойла, цехле ишлергге жетгенден сора да, алчыланы саугъаларгъа, ишчилени иги кеси гин санаторийлеге, солуу юйлеге жиберирге онг береди. Ол жыл болдургъан уллу жетишимлери ючюн мюлкню алчылары орденле эм майдалла бла саугъаланадыла, кёпле ВДНХ-ны алтын эм кюмюш майдалларына, дипломларына тийишли боладыла. Директор кеси уа 1973 жылны декабрь айында Ленинни ордени бла саугъаланады. Ол жылдан баштан Шамшюдин башчылыкъ этген совхоз кёрюмдюлю-производство мюлк болады. Совхозну иши бла шагъыреллеринге къонгуу республиканы мамукъ ёсдюрюучюлерди да келип башлайдыла.

Жетмиш тёртончю жылны ахырында, эл мюлк ишле бошалгъандан сора, совхоз хар не жаны бла да районда биринчи, республикада уа экинчи жерни алады. Тетууланы Шамшюдинни уа Узбекистанны Коммунист партиясны Ара Комитетине чакъырадыла. Анга Шараф Рашидов тюбейди:

- Сени совхозунг кесини планларын 30-40 процентге артыгъы бла толтургъанлыкъгъа, ишчилеринги жашаулары жылдан-жылгъа игилене, эллеригиз ариу, къууатлы бола баргъанлыкъгъа, районну башха мюлкларинде бла эллеринде хал алай тюйюлдю. Кёп мюлкле производство планларын толтуралмайдыла. Директорланы, председателлени алышындырып да кёрдюк. Иш иги бармайды. Акъалтын район къуралгъанлы озгъан он жылны ичинде партияны районну комитетини секретарыдан юч адамны алышдыргъанбыз. Болсада иш иги жанына тюрлемейди, - деген айтады республиканы партия организацияны башчысы. Сора, бир кесек ийнада Узбек ССР-ни Сыр-Дарья областыны Акъалтын районунда райкомну биринчи секретары болуп ишлеп баллады. Экиси бир-бирге он-онбеш жылны ичинде эталмазлыкъ ишни этди – район мамукъ ёсдюрюуде бла аны къыралгъа сатыуда алчыланы санына кюшулду, мюлклени экономика болумлары ёсдю, анга кёре уа эллилени жашау къолайлыкълары да.

«Огонёк» журналны ол замандагъы энчи корреспонденти Вячеслав Костырь журналны 1976 жылда чыкъгъан 50-чи номеринде «У эбекистанны акъ таулары» деген статьясында Тетууланы Жюнюсню жашы Шамшюдинни юсюнден былай жазгъанды: «Ач Тюзню совхозлары мамукъ ёсдюрюуню индустриялы арасына айланнгандыла. Мында акъ таула (мамукъ тишле) кёпдюле. Аладан ири кесеги Сыр-Дарья областыны Акъалтын районунукъуладыла. Аны мамукъ «тауу» быйыл планнга кёре 55 минг тонна чакъылы бир болургъа керек эди да, 70 минг тоннадан артыкъды. Къол бла аны жаланда 2 минг тоннасы жыйылгъанды. Битеу республикада да ол биринчи кёрюмдюдю».

Районну аягъы юсюне салгъаны, халкъны жашау къолайлыгъын игилендирча болумла къурагъаны ючюн аны биринчи секретары 1976 жылда Ленинни ордени бла экинчи кере саугъаланады. «Сырдарьинская правда» газетде 1971 жылда 1-чи январьда басмаланнган статьяда Акъалтын райкомну биринчи секретары халкъ къалай ишлегенини юсюнден кёп шартла келтирип, тынгылы хапар айтхандан сора, жангы жылда тамамланырыкъ ишлени юсларинден айта, былай билдиреди: «Онунчу бешжылдыкъны келе тургъан жылында районну партия организациясыны аллында бютюнда ууу борчла сюеледие. Мюлклерибиз Уллу Октябрьни 60-жыллыгъында 80 минг тонна мамукъ ёсдюрюп жыяргъа деп сёз бергендиле».

Райо нну урунуучулары ол чекге жетишимли жетгендиле. Анга 1981 жылда Тетууланы Шамшюдиннге Социалист Урунууну Жигити деген ат аталып, анга Алтын Жулдуз бла бирге Ленинни ордени беригени, ол андан сора да кёп орденле эм майдалла бла, ВДНХ-ны да 4 алтын майдалы, дипломлары бла да саугъаланнганы толу шагъатлыкъ этедиле.

Орта Азияда Шамшюдинни къуллугъу уллу, къыйматлы, жашауу иги болгъан зсе да, аны жюреги туугъан жерине тартдырып тургъанды. Ол юйюрю-юйдегиси бла 1984 жылда бери кайтхан эди. Келе келгенлей окъуна КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомунда ишлеп башлагъанды, ахыр жылларында уа Эл мюлк министерствону аппаратында къуллукъ этгенди.

Мен аны бла бирге колхозла бла совхозла урлукъ себиуге, тирлик жыйыгъгъа, малланы жайлыкълагъа чыгъарыргъа къалай хазырланнгъанларын, ол ишлени къалай бардыргъанларын тинтген комиссиялагъа къатыша тургъанма. Алагъа асламылда башлыкъ да ол этиучю эди. Мюлклегге къалай болушханын да кёргенме. Адамла бла тап сёлеше, аланы ангылай, кемчиликлени кетерича мадарла таба билгенине сейир этип, сукъланып да тургъанма.

Ахыр кюнюне дери да ол бош турмагъанды. Орта Азияда малкъарлыла иш кёллю, кеслерин аяй билмеген, шуёхлукъну, къарындашлыкъны биймеге жюрютген, халал жюркли адамла болгъанларын Шамшюдин битеу жашауу бла кёргюстергенди.

ХУЧИНАЛАНЫ Ануар, КъМР-ни культурасны сыйлы къуллукъчусу.

Жангылыкъ

Хар нени да аламат кёрген кёз

«Жолда жюрюуню къоркъуусузлугъун кючлерге» деген федеральный эм республикалы программаланы жашауда бардырыуну чеклеринде КъМР-де МВД-ны къырал инспекциясыны управлениясы, Россей Федерацияда биринчиледен бири болуп, жолда жюрюню жорукъларына бузукълыкъ этгенлени кёргюзтюучю фотовидеофиксаторла алгъанды.

Жоллада низам салыучуланы къоллары «Визирь», «Арена» деген 41 комплекс тюшгенди. Аладан биринчиси къолда жюрютюледи, экинчиси адам къарамай да ишлейди. «Арена», жолда транспортну терк, акъыртын келгенин билдирип къоймай, водитель жолда жюрюню жорукъларына бузукълыкъ этгенин бла къалгъанын да кёргюзтеди, аны кесине жазып къояды. Бу аппарат ишчи кюнню узунуна жолда аварга этген водительни эм ол жюрютген автотранспортну юслеринден толу информация жыяды. ГИБДД-ны инспекторуна ол шартлагъа кёре кимни къалай терслиги болгъанына юсюнден жаланда административный материал жарашдырыу къалады.

Жолда жюрюню жорукъларына бузукълыкъ этилгенин, артыкъда автомашинаны тохташдырылгъан мардадан терк сюрюлгенин видеофиксаторну хайырланып тохташдыра туруп, ауурлукъ не транспортну иесине неда аны жюрютген адамгъа жетеркди. Башха сёз бла айтсакъ, ала этген бузукълукъларыны юслеринден почта бла сурат отчётну - квитанцияны суратын бла копиясын алсала, анда кёргюзтюлген тазирни тёлерге керекдие, анга ыразы болмагъанла уа ГИБДД-ны бёлюмюне барсынла.

Жолда жюрюню къоркъуусузлугъуну баш къырал инспектору Арсен Кудаев айтханга кёре, фотовидеофиксация приборну хайырланыу жолланы бир-бир участкаларында низамны кючлерге, аварияланы санын азайтыргъа болушханды. Аны себепли мындан ары да ала кенг хайырланыллыкъдыла. Арыбери кёчюрюлюп хайырланылгъан кеслери алларына ишлеген 12 комплекс кёп авария болуучу эм жолда жюрюню жорукъларына терк-терк бузукълукъ этилиучю жерлеге кёчюрюллюкдюле. Республикада аллай 74 участка белгиленнгенди.

О. ТКАЧЕНКО.
КъМР-ни МВД-сыны-ГИБДД-сыны пресс-службасы.

Жолда жюрюню жорукъларына бузукълукъ этилгенин кёргюзтген, кеси алларына ишлеген фотовидеофиксация приборла орнатыллыкъ эм хайырланыллыкъ жерле

Нальчик шахар

1. Мальбахов орам, ипподром тийресинде (эки жанындан келгенлеге да)
2. Суворов орам, автозапчастъла сатхан базарны къатында
3. Тарчоков орам
4. Ленин проспектде Лермонтов орамдан Кешоков орамгъа дери
5. Ленин проспектде жаш тёлюню чыгъармачылыгъыны дворецини тийресинде
6. Киров орамдаНогмов орамдан Байсолтанов орамгъа дери
7. Шогенцуков проспектде Балкарская орамдан Канукоев орамгъа дери
8. Нальчикге Адиюх посёлка жанындан кирген жерде (Адиюх посёлкадан Самотечная орамгъа дери)
9. Кенжеде Каменская орамда Степной орамдан Ахметов орамгъа дери
10. 2-чи Тамань дивизия орамда Осетинская орамдан Мостовой орамгъа дери
11. Кулиев проспектни узунуна дери

Зольск район

12. «Малка-Ингушлу» автомобиль жолну 3-чю километринден 4-чю километрине дери
13. «Малка-Ингушлу» автомобиль жолну 5-чи - 9-чу километрлеринде
14. «Малка-Ингушлу» автомобиль жолну 12-чи - 14-чю километрлеринде
15. «Малка-Ингушлу» автомобиль жолну 17-чи - 19-чу километрлеринде
16. Залукокоаже посёлкада жер-жерли администрацияны мекямыны къатында

Бахсан шахар

17. Бахсан шоссени 1-чи - 3-чю километрлеринде, Нальчикден Дугулубгей эл таба келген жерде 1-чи - 3-чю километрледе Кишпек элге бурулгъунчугъа
18. Бахсан шоссе - Дугулубгей элде Коков орамда
19. Псычох элден келе, Бахсан шахаргъа кирген жерде

Чегем район

20. Экинчи Чегемден Огъары Чегемге баргъан жолну 1-чи - 3-чю километрлеринде
21. Нартан элде Ленин орамда, сабий интернатны тийресинде
22. Шалушка элде Ленин орамда, Яникой эм «Кавказ» федеральный жолдан Шалушкагъа кирген жерде

Черек район

23. «Эски Черек-Жемтала» автомобиль жолну 22-чи - 24-чю километрлеринде (Зарагиж эм Жемтала эллени арасында)

Урван район

24. «Нальчик-Майский» автомобиль жолда, Герменчик элден Чёрная Речка элге дери
25. Кахун элни тышы бла баргъан жолда
26. «Нальчик-Нарткъала» автомобиль жолда мияла заводну къатында
27. «Эски Черек-Жемтала» автомобиль жолда Эски Черек эм Псыгансу эллени арасында

Лескен район

28. «Аргудан-Александровская» автомобиль жолда 3-чю - 6-чы километреде
29. «2-чи Лескен-Огъары Лескен» автомобиль жолну 4-чю - 6-чы километрлеринде (2-чи Лескен эм Ерокко эллени арасында)
30. Эски Урух элни Ленин орамында

Терк район

31. Терек шахарда Ленин орамда
32. «Терек-Арик-Куян» автомобиль жолну Арик элде 3-чю номерли орта школну къатында
33. «Дейское-Тёбен Курт» автомобиль жолну 1-чи - 3-чю километрлеринде
34. «Прохладный-Эльхотово» автомобиль жолну 46-чы - 48-чи километрлеринде. Интернациональный посёлкону къатында

Май район

35. «Прохладный-Эльхотово» автомобиль жолну 9-чу - 11-чи километрлеринде
36. Майский шахарда Комсомольская орамда
37. «Аргудан-Александровская» автомобиль жолну 10-чу - 16-чы километрлеринде
38. «Нальчик-Майский» автомобиль жолну 28-чи - 34-чю километрлеринде
39. Джулат элге баргъан жерде, тышы бла кетген жолда

Прохладный шахар

40. Головко орамда 55-чи юйден 95-чи номерли юйге дери
41. Пролетарская орамда кабель завод тийресинде
42. Первомайская орамда автомобиль заводну къатында
43. Магистральная орамда
44. Майский шахарны жанындан Прохладныйге кирген жерде Малка сууну юсю бла ётген кёпюрде
45. «Ставрополь-Крайновка» автомобиль жолну 231-чи - 236-чы километрлеринде

Прохладный район

46. «Ставрополь-Крайновка» автомобиль жолну 218-чи - 224-чю километрлеринде
47. «Ставрополь-Крайновка» автомобиль жолну 241-чи - 243-чю километрлеринде
48. «Ставрополь-Крайновка» автомобиль жолну 244-чю - 246-чы километрлеринде

«Кавказ» федеральный автомобиль жолда

49. 388-чи - 396-чы километреде
50. 410-чу - 420-чы километреде
51. 425-чи - 430-чу километреде
52. 432-чи - 435-чи километреде
53. 439-чу - 442-чи километреде
54. 445-чи - 450-чи километреде
55. 456-чы - 465-чи километреде
56. 467-чи - 474-чю километреде
57. 475-чи - 479-чу километреде
58. 486-чы - 493-чю километреде
59. 446-чы километрде

Нальчик шахарда Идаров орамда

60. Идаров орамда Тырнауз орамдан Киров орамгъа дери
61. Шалушка элни жанындан Нальчикге кирген жерде («Шалушка» жол-патруль службаны постундан Мемориал аркагъа дери, эки жаны бла да)
62. Идаров орамда Къабарты орамдан Шогенов орамгъа дери

«Прохладный-Эльбрус» федеральный автомобиль жол

63. Заюково элде 11-чи-22-чи километреде (Бахсан-Азау участка)
64. (Бахсан-Азау участкада) 45-чи - 48-чи километреде
65. (Бахсан-Азау участкада) 53-чю - 60-чы километреде
66. (Бахсан-Азау участкада) 77-чи - 79-чу километреде
67. 3-чю-5-чи километреде
68. 26-чы километрде
69. 39-чу километрде
70. 41-чи километрде
71. Исламей элде 42-чи - 49-чу километреде

Урван-Уштулугъа Огъары Малкъарны юсю бла баргъан федеральный автомобиль жол

72. 0 - 8-чи километрде
73. 11-чи - 14-чю километреде
74. 21-чи - 34-чю километреде

Тарых

Темирбаш – таурухлу жигит

Темирбашны юсюнден хапар жыяр ючюн, Малкъар ауузгъа жолоучулукъгъа кёп кере атланама.

...Османланы Магомет, халкъ а анга Темирбаш деучю эди, 1930 жылда эл Советни председатели болуп тургъанды. Этезланы Омарны «Ташла унутмагъандыла», Гуртуланы Элдарны «Темирбаш», Давид Шабаевни «Пока бьётся сердце» деген китапларында ол, къызыл партизанча, Къабарты-Малкъарда граждан урушну жигитича, батыр, ёттюр, тюзлюкню сюйген эм огъурлу адамча кёргюзтюлгенди. У.Улигову эм Д. Шабаевни очеркларини «За власть Советов» деген жыйымдыкъларында аны тюз ати угъай, анга халкъ берген Османланы Темирбаш деген ат жюрютюледи.

Башда айтылгъан китапланы окъугъан заманда бизни эсибизни кесине быллай бир энчи зат бургъанды эм сейир этдиргенди: атлары кенг белгили кёп революционерле китаплада Октябрьни ниетлери ючюн къатыу кюрешген жигитлеча сыфатланадыла, Темирбашны уа класс кюреш къайда, къачан, къалай баргъан жерледе ким бла зсе да тюбешдиргенлей турады. Аны юсюнден жазылгъан китаплада уа авторла керти персонажланы, аланы сабийлерини эм тудукъларыны юслеринден жазадыла, Темирбашны юсюнден кеслерини кёп оюмларын да айтадыла.

Архивде табылгъан затланы къыйматлары кёрюнгендиле, таурухлу инсанны керти жашауну бир-бир кезиулерин шарт тохташдырыргъа онг бергендиле...

Даутоков-Серебряковну аскери 1919 жылда элге кирген заманда Малкъар ауузда эки партизан отряд бар эдиле - бири Черек тарда, экинчиси уа - Суканда. Ол жерлени иги таныгъан адам партизанлагъа алайлада борчларын тамамлау къалай къыйын болгъанын ангыларыкъды. Болсада отрядланы адамлары тау жерледе жашырын жау жолчукъланы ахшы билгенлери себепли, партизанла, акъланы аллярына сунмай тургъанлай чыгъып къалыр, алагъа уллу заран тюшюрюп, сауут-сабаларын эм аскер кереклерин сыйырып тургъандыла. Партизанланы кеслерини аскер сауутлары жокъну орунунда эди. Акъ гвардиячылада уа - пулемётла, топла. Аны бла бирге уа Даутоков-Серебряковну юсюсю аскерчилерине совет властны жер-жерли душманлары да болушун тургъандыла. Сукан таргъа киралмагъанлыкъгъа, акъла Черек тарда жетишимли болгъандыла, 1-чи мартда битеу эллени, ол санда Огъары Малкъар да болуп, къолгъа этген эдиле.

Асмакъла Абай эм Амирхан къаланы араларында сыртда орнатыладыла. Акъла элде болгъанларын билмей, Сукан жанындан энишге тюшген къызыл партизанланы - Таулуланы Бийсолтанны, Къазакъланы Жюнюсню эм Тетууланы Хамзатны - акъ гвардиячыла алайда асхан эдиле.

Полковник Даутоков-Серебряков ол элде жашагъан Мысакаланы Д. юйюнде орналып, аны къызы Люцаны къытынгъа алгъан эди. Артда, 1929 жылда апрельде уа, ишине сюдде къаралмагъанлыкъгъа, Мысака улу 58-чи статьягъа тийишлиликде 3 жылны ичинде Соловкиде Кеми шахарда концлагерьледе турургъа жиберилгенди. Аны бла байламлы, уголовный ишде айтылгъаныча, асмакъгъа асылгъанланы араларында 4 адамны атлары сагъынылгъанды. Жашколаны тукъумларындан асылгъан бир эр киши ким болгъаны биогюнлюкде да белгили болмай турады.

Темирбаш ол заманда туулса, сёзсюз, серебряковчла аны да асарыкъ эдиле. Тёбен Малкъарда «къызылланы» - Къарабашланы Кичибатыры эм Токъуланы Таусону, ол партизанланы ишинанча алып, ётлюрюрге унамай къойгъан акъ оруслуну да асмакъ этген эдиле акъ гвардиячыла. Темирбашны Мухолда юйюне къараугъла салыннган эдиле. Алай ол кесин тапдырмагъанды. Май айда Османланы тукъумдан адамланы барысын да бир юйге жыйып, аны эшигине кирит салып тургъан эдиле карательле. Жууукъларын къутултур ючюн, Темирбаш акълагъа кеси келеди. Серебряковчла, Темирбашны халкъ аллында асар мурат бла, Нальчикге тебирейдиле. Алай, ол къачып кетер деп къоркъуп, Чирик кёл тийресине жеттенлей, Темирбашны анда батдырыргъа умут этгендиле. Бойнуна ауур таш да къысадыла, алай белгили дин къулукъчу Мокъаланы Хажимырзаны хайыры бла Темирбаш ол кюн ёлюмден къутхарылады.

Аушигер тийресинде агъачха жеттенде уа, Созайладан холамлы жашны болушлугу бла серебряковчуладан къачып, къутулгъан эди. Акъ гвардиячылагъа кеси ыразылыгъы болмай кёшулгъан 20-жыллыкъ жашны алайда окъуна илишаннга саладыла. Аны эшитгенден сора Темирбаш Сувой улуну ёлтюрген мурдарны ол дуниягъа ашыргъан эди.

Ахыры 4-чю бетдеди.

Театр

Мухадин Нагоевни «Фатум» театры биринчи оюнундан – «Мсье Амилькар платит»-дегенден башлап, бюгюннгю жашауда жангызлыкъны, адамла андан къутулур ючюн къаллай амалла къурагъанларыны юсюнден айтады. Озгъан шабат кюн Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театрны художествоголу башчысы Къулийланы Борис салып, театр испанлы драматург Алехандро Касонаны «Деревья умирают стоя» деген пьесасын кёргюзтгенди. Жангы оюнну темасы да башхалагъа жууукъду.

Келигиз, бир бирге ариу сёзле айтайыкъ

Къарт къатынны жюрегин къыйнамай, аны жашауун къалай тюрлю созаргъа боллукъду? Оюнда сеньор Бальбао (М.Расторгуев) туудугъу Другойну (А.Мисостишхов) юйюнден кыстап ийгенден сора аны Канадада болгъанын билип, юй бийчесине кеси жазгъан къагъытланы ийип тургъанды. Алай «ётюрюкню къуйругъу къысха», дейдиле. Ол ачылмаз ючюн, жандаурлукъ бла кюрешген Маурисьо (Л.Тамазов) бла Марта (А.Тхамокова) къартланы туудукъларын бла аны юй бийчесин Изабелланы ойнаргъа ыразылыкъларын береди. Алай бу сууан ётюрюкню да кертилиги ачылады... къартланы жыйырма жылдан бери кесини юсюнден бир хапар билдирмеген, Бальбао кемеде сыугъа батып ёлгенине ийнанган туудукълары къайтадыды.

Бу 1949 жылда жазылгъан пьеса алтмыш жыл озгъандан сора да кесини магъанасын тас этмейди. Аны сайлагъан театры башчысы М.Нагоевни бу проблема нек жарсытханына тюшюнебиз, оюнны къарай.

Хар замандача, «Фатум» театры сахнасында уллу декорация жокъду, отоуну кёркюмюсю болмаса. Испанлы, терк баргъан музыка да оюнны керек темпоритмни береди, аны жюрек ургъаны кибик.

Мен башында бу театр

Лиуан Тамазов бла Ася Тхамокова.

жангызлыкъ биогюннгю жашауда адамланы къаллай амалсыз, ётюрюк ишлеге тартханын айтама. «Деревья умирают стоя» деген оюнда ол артыкъда Мартаны юсюнде билинеди. Жангызлыкъ тюртеди жаш къызны бу «оюннга». Къарт амма (З.Волгасова), жыйырма жылны туудугъун сакълай, аны ётюрюк къагъытларына кёре, архитектураны тарыхын уста билгенди. Бу тушырыуда туудугъуна болгъан сюймекликни ол кемеде жюэюп келген долай бла тенглешдирирге боллукъду. Актриса аны алай кёргюзталады, битеу аналада, аммалада сабийлерине, туудукъларына сюймекликни сыйындырады. Аны хаух туудугъу бла келини кюнакъгъа келген ийыкъ бек насыплы кюнлерине буруладыла. Изабелланы да алай.

Амманы керти туудугъу бла сесы мынга келеди: жууукъ адамла бир бирге сакъ болургъа керекдиле, ала бир кыырада, шахарда, юйде да жашап тургъанлыкъгъа, заманында ариу сёз айтыр амалтын бир бирине узакълай къаллыкъдыла.

Оюнда, мени оюмума кёре, эки къауум барды: тушырыула бла эр кишиле. Мында къартланы туудукълары бла алгъа Изабелла, ызы бла амма да сёлешеди. Изабелланы айтханына кулакъ салмагъан къарт амманы къаты «угъай» дегени жашны абызыратхан окъуна этеди. Чексиз сюймекликни сыйындыргъан тиширыу жюрек бир аз заманчыкъгъа, ташча, къатып къалады.

Бу къарт тиширыуну ролюн фахмулу актриса З.Волгасова уллу кюч бла кёргюзтеди. Аны хар ролюндан сора жюрегинг къозгъалып кетеде.

СКГИИ-ни актёр бёлюмюню 3-чю курсуну студенткасы А.Тхамоковагъа сахнада сынау жетмегени башха артистлени къатында бютюнда ачыкъ болады. Алай анда актриса «къан» болгъаны уа баямды.

Мында, хар замандача, М. Расторгуев кесини жигитин толу ачыкълайды: туудугъуну юсюнде къатылыгъын сезип, аны амалтын кыргъан ётюрюк оюнланы даангылайды къараучу. Бир къауум жылны театрдан кетип, жангыдан къайтхан Л.Тамазов, сёзсюз, оюнну, театрны кесин да байыкъдырады.

Уллу режиссёрну кючю андады: оюн бара туруп, ол кеси сахнада болмагъанлыкъгъа, андан кетмегенчаны. Кючлю къолу бла кёргюзтюп тургъанча актёрлагъа нени да. Аны энергетикасы залгъа бериледи, къараучу кеси да сезмейди ол энергия аны санына, акъылына къалай синнгиренин. Актёрла да аллай режиссёрню ызындан кеслери сюйюп барадыла. Мухадин Нагоевни «Фатум» театрында «Деревья умирают стоя» деген оюнунда аллай байламлыкъ болгъаны къалды.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Суратны БАЙСЫЛАНЫ Марзият алгъанды.

АДАБИЯТ

Жомакъчыкъны юйюню «Нюр»

«Нюр» журналны гитчеле бла бирге абаданда да сакълайдыла. Неки дегенде анда аламат жомакъла, хапарла, назмула да ариу суратла бла жасаланадыла. Сабийге уа аны хапаргъа сейири ёсерча, ариу суратла болушлукъ этеди. «Нюр» а байды аладан дайым да.

Журналны бу номеринде Къайталаны Исмайылны «Къонын», Гыллыланы Ахматны «Назы терекчигин» белгилерге боллукъду. Сабийле аланы атааналары, тамата згешчиклери эм къарындашчыкълары бла бек сюйюп окъурукъдула.

Ёлмезланы Мурадинни «Тишханчыкъны юйюнде» назмусу уа бир жомакъны башланады да, къайсы сабий да эс бёлюп окъурча.

Тишханчыкъны юйюнде Кюзгю да, сагъат да бар. Къамишбаш халжарында Бир аламат ат да бар.

«Нюрню» озгъан жылда чыкъгъан ахыр номери Жангы жылны байрамына жораланыпды. Аны себепли къарачайлы поэт Магъаяланы –Гапполаны Аминаты, Джангораланы Лизаны, эл-эллериндизден жазгъанланы назмулары да ол жарыкъ байрам бла байламлыдыла. Алада кёп алгъыш, огъурлулукъ, чомартлыкъ, иги къууум да бардыла. Ала бары да адамы кёлюн кётюредиле.

2009 жыл, бугъаны жылы болуп, «Нюр» аны бек аламат суратлайды – календарь бла бирге. Аны себепли журналны рузламасы (календары) хар таулу сабийни сау жылны ичинде кёз аллында турлукъду. Ариу эм керекли затны хар инсан да алынырга тутарга сюеди. Бютюнда –Нюрню» - жомакъла юйню.

Бизни корр.

БИЗ САЙЛАГЪАН ЖОЛЛА

Бир сатырда барыргъа керекди

Къырал устазгъа бек уллу борч салады- келлик заманны адамларын юйретиную, аланы окъутуну, алагъа тийишли билим бериную. Школланы юсюнден «Заман» газетде бек иги материалла басмаланадыла. Ол ишни алай тынгылы хазырлагъанлары ючюн анда ишлегенлеге, устазлагъа, кеслерини билимлерин, тинтиулерин, аямай окъутуу-юйретиу ишни бардыргъан специалистлеге ыспас этеркъады.

Мен школда урунгланлы 32 жыл болуп келеди. Ол кезиую ичинде 1-чи классдан башлап 11-чи классха дери окъутургъа тюшгенди. Аны кёбюсю башланнган класслада ёттенди. Устазгъа сабийле бла угъай, ата-анала бла, ол жашагъан юйде адамла бла да терк-терк тюбеширге тюшеди.

Ата-аналаны жыйгъан заманда мен къуру да эсгертгенлей турама: сабийни бир жанындан сиз, бирси жанындан а педагогла тутурукъ болургъа керекбиз, деп. Барысындан да игиси - устаз сабийни юйдегилери бла къаты байламлыкъ жюрютсе. Башланнган классда салынады хар предметни мурдору, бала хар дерсни терен ангыласа, ол къадар артда кючлю болады билими.

Устазлыкъ ишими ал жыларындагъыланы бла бусагъатдагъыланы тенглешдирсем, сабийлени уллу башхалыкълары эсленеди. Тюрлениулеге кёре, ала кёп зат биледиле, алай школчула уа къыйындан-кыйын бола барадыла. Мен оюм эгеннге кёре, ала гитче заманларындан окъуна айтханынгы этерге юйренирге керекдиле. Хар ким да багъалайды аллындагъы баласын, бир ата-ана да сюймейди ол аман болурун.

Бир кере жаш ана манга бек ариу жашчыкъны да къолундан тутуп биринчи классха киргенде, алай айтады: «Аллах сизге къарыу берсин, бек къыйын сабийди». Ол сёзлени эшитгенимде, бек кёп сагъыш этеме. Алай, насыпха, ол бек халал эди. Мен аны бла бир тилли болалдым.

Устазлыкъ урунууууму уа кеси школумда башлагъанма - биринчи устазым бла бир коллективде. Бир айдан ол дерсге келип олтургъады. Мени хурметим анга бек уллу эди, аны себепли ыразы этерге кюрешеме. Дерс да бошалыпп, сабийле да солургъа чыгъадыла, устазым а манга: «Биз сени алаймы окъутханбыз?» - дейди. Билдим, бу жол мен аны бюсюреталмагъанымы.

Школда биринчи устазымы жууаплы соруу манга жол кёргюзтгенлей турады. Ол - Макытланы Балажан Хусеиновна (жаннетли болсун) - Хушто-Сыртны орта школунда малкъар тилден бла литературадан кёп жылланы окъутханды. Аны дерс къанганы аллында сюелгенни, ана тилибизде ариу сёлешгени, ол бизге къаллай сейирлик класс сагъатна бардырыучусу, газетледен, журналладан, тюрлю-тюрлю методика материалланы айырып келип окъуучусу сюйден кетмейди. Бюгюнлюкде манга устазланы алтын тизмесин жарашдырыргъа эркинлик берселе, сёзсюз, мен биринчи тизгиннге Балажан Хусеиновнаны атын жазарыкъ эдим.

Педагогланы ишлеринде кёп тюрлю проблемала тюбейдиле. Школ жашауда ишлеген сабийни ичуднясын иги билир ючюн, не амал да этерге керекди. Аны иги агъылар ючюн, ата-ана бла устазланы совети бир сатырда барыргъа керекдиле. Бюгюннгю сабийле - ала келлик заманыбыздыла. Аллай уллу эм жууаплы ишде мен бал ёкюлгъ кесими окъуучуму санайма.

ЖУЛАБЛАНЫ Фируза,
Яникой элни башланнган классларыны устазы.

Криминал

Домбайны мэри нек тутулгъанды?

Курортлу Домбайда къагъа чыкъгъанды: анда жашагъан халкъ уа тийрени башчысы тутулгъаны бла байламлы хапарны сюзеди. Жержерли администрацияны башчысы Марат Маршанкулов эм аны къарындашы бизнесмен Эдуард Маршанкулов «Барс» турфирманы иеси Байрамкъулланы Борисни ёлтюргген булуламы деген ишеклик чыгъып турады. Турист фирманы иеси 13-чю январьда тас болгъанды. Бизнесменни къатыны Павлина айтханнга кёре, аны эри «Снежинка» къонакъ юйде (аны иеси уа Маршанкуловланы аталарыды) къаллай эсе да бир тюбешиуге кетген эди да, андан къайтмай къалгъанды. Ол телефонуна сёлешиулеге да жууап къайтармагъанды.

Байрамкъул улуну кирити этилип турган автомашинасы маятник канат жолну тюбюнде табылгъанды, къонакъ юйге кирген жерде уа оперативникле къан ызла кёргендиле.

Аны экинчи кюнюнде уа «адамны ёлтюрюу» деген статья бла уголовный иш ачылгъанды. Андан сора келген кюнде уа тас болгъан бизнесменни жууукълары, «Черкесск-Домбай» деген жолгъа чыгъып, аны жабып тохтагъандыла. Алайда жыйылгъан адамла тийишли органладан тинтиу ишни тюз бардырыную излей эдиле.

-Соруу этиную биринчи юнюнде окъуна Марат Маршанкулов мурдарлыкъ ишни этгенин боюнуна алгъанды,- дегенди «Комсомольская правда» газетни корреспондентине Къарачай-Черкеси прокуратурасында. –Бир ненча адам иеси болургъа сюйген жер участокну юсюнден даулаш башланнган эди, алайда чыкъгъан тюйюшде Марат Маршанкулов Байрамкъул улуну башына темир тякъ бла бир ненча кере ургъанды. Бизнесмен андан сора ёлтгенди.

Андан тышында да, Маршанкуловну къарындашы Эдуард больницагъа тюшгенди. Прокуратураны адамларындан бирлери айтханнга кёре, анга соруу этилгенден сора Эдуард кесини уллу къан тамырларын кесергге кюрешгенди.

Iaur@kpsfav.rv.

Темирбаш – таурухлу жигит

Ахыры. Аллы 3-чю бетреди.

КъМР-ни Къырал архивинде Малкъарны баш милициянерини округ исполкомгъа 1931 жылда 28-чи апрельде жазыл жиберилген къагъыты табылгъанды. Анда уа Орта Малкъарда жашагъан халкъ эллени аралырында жеренги жангыдан юлеширге, бир-бир юйюрлени жашагъан жериндеден кёчюрюрге деген оноугъа къажау Темирбаш эм Ораккъланы С. сюелгенлерини юсюнден айтыла эди. Не кёчюрюню юсюнден бара эди ол заманда сёз? 20-чы жылланы ахырында Ташлы-Тала, Лашкута эм Табугент деген жангы тау элле къураргъа оноу этилген эди. Юйреннген эллерин къюоп, башха жерге кёчген бир кишиге да тынч иш тюйюл эди. Жерлериндеден кетеркле уа къаллай сайланырыкъ эдиле? Жер учаткаланы эллеге юлешиу, жаланда Малкъар ауузну кеслерини эллерини араларында чеклени тохташдырыу оюну, уллу къаугъаланы чыгъара эди.

Къагъытда айтылгъан затладан оюм этсек, Темирбаш жамауат ишлеге ол заманда тири къатышханды. Кесини кёз къарамын ачыкъ айтып тургъанды. Эл корреспонденклени 1933 жылда Нальчикдеги съездлеринде ол Орта Малкъарны эл Советини председателин терслейди: 2000 сом жамауат ачханы, 71 центнер да нартюкню кесинле алып кюйгъанын, эллиледен тюрлю-тюрлю затла жыйгъанын да баям этеди. Аны экинчи кюнюнде Темирбаш тутулгъанды, 12-чи кюнюнде уа партиядан къыстаргъанды, андан жарым жыл озгъандан сора уа, 10 жылгъа сюд этилип, аны тюрмеге жиберирге деген оноу да чыгъады.

Алай аны тамата кыызы Мариям Москвагъа барады, Калининнге приёмгъа киреди. Аны Ростовха жиберген эдиле. Ол заманда белгили жазыучу Максимов, Мариямны жарсыууна тынгылагъандан сора, ВКП (б)-ни Север-Кавказ край комиссиясына сёлешип, къызчыкъдан эшитген хапарны юсюнден ушакъ этген эди.

Мухолгъа Мариям жангыз кеси къайтмагъанды, аны биргесине Север-Кавказ край прокуратураны следователи Агамирзян эм прокуроруну болушлукъчусу Неронов да келедиле. Комиссия бек алгъа Темирбашны терслеу бла байламлы къагъытха къол салгъан адамланы жыяды (ол ётюрюк документде уа Темирбаш Шаханланы алгъынгны терек бахчаларында 21 терекни кесип, колхозгъа уллу заран тюшюргенди деп жазылгъанды). Ол адамла барысы да айтылгъан терек бахчагъа баргъандыла, алайны уа терен къар басып: 1933 жылны декабрь айы эди. Къарны ары-бери кюрап, жерни ачхан эдиле, алай жаланбир терек топ окъуна табылмагъан эди.

Алай бла къол салгъан адамла Темирбашха жалгъан дау айтылгъанына женгиредиле. Анга айтылгъан башха даула да ётюрюк болгъанларын да ачыкълайды комиссия. 30-чу жыллада жамауат-политика хал къаллай болгъанын эсге алсакъ, комиссияны оюмларын, оноуларын да ангыларгъа, аны бла бирге уа алагъа сейир этерге да боллукъбуз: «Османовну анга дерт жетдирирге кюрешгенлерини юсюнден заявлениясында айтылгъан затла тюздюлю», дознаниясы эм сюдню органлары «бу ишге ат башындан къарагъандыла, алай бла уа класс семилрин тас этгенлерин кёргюзтгендиле», «жер-жерли организацияла къызыл партизаннга сюд этилгенден сора, аны юйюрюню юсюнден социальный жаны бла къайгъыгъанларын кёргюзтмегендиле, алай бла уа Османовну тёрт сабийин гыржыныслы къойгъандыла» деп жазгъанды комиссия кеси жарашдыргъан отчётда.

Хау, Темирбаш бирлени кёзлерине чёп болуп тюшген эди: край органла аны ишине бир ненча кере да къатышханлыкъгъа, аны къадары бла байламлы проблемагъа жангыдан жаланда 1934 жылда къарагъан эдиле. Жалгъан дауну хатасындан Осман улу тюрмеде эки жылгъа жууукъ заманны олтургъанды. Алай аны чексизтийгъычысыз таукелилиги, тирилиги анда ёчюлмегендиле. Аны совет властыха ышаныуу эм къртичилиги да тархъайлмагъан эдиле ол кыыйын кезиуде да. Совет къырал ючюн Граждан урушну кезиюнде да ол жанын-къанын аямагъанды.

1936 жылда Темирбаш юйюрю бла Табугентге кёчеди. Чыккырла чыгъарыучу заводда, потребкооперацияны тюкенчигинде, башха жерледе ишлеп турганды, жамауат ишлеге да тири къатышханды. Темирбаш жигитлигин, батырлыгынын, тюзлюкге къртичилигин хар заманда да кёргюзтгенди. Аны таныгъан адамла Магометни къарылулугъуна, чыдамлылыгъына да сейир этиучю эдиле. Бир эллилерини эслеринде батыр таулу жаш башында будёновка бёркю, жан сюегинде кероху болгъан, тепсеуюн тохтатмай жюрюген къараторну юсюнде ышаннгылы олтургъан аскерчича къалгъанды.

Халкъны эркинлиги, тынчлыгъы ючюн жанын-къанын аямай кюреширге дайым да хазырлыкъда тургъан таулу Робин Гудну ишлерине эм жашау жолуна малкъар миллет тийишли багъа бичгенди. Темирбаш кесини уруш аулакълада борчларын жигитча толтургъанды. Уллу Ата журт урушну кезиюнде сермешледе бир ненча кере жаралы болгъанды, пленнге тюшгенди, андан къачып кютулгъанды, дагъыда фронтха къайтып, фашистлени ууатыугъа тийишли юлюш къошханды.

Халкъы кёчюрюлгенин билмей, туугъан элине 1945 жылда келген эди, юйюрюн излей, жангыдан жолгъа чыгъады. Аны Къыргызыны Сузакъ районуну Благовещенка элинде табады...

Чынты жигитни жашауну юсюнден белгили болмагъан кёп шартла бардыла. Биз аны керти сыфатын халкъгъа белгили этер муратдабыз. Ол себеннден а окъуучуладан аны юсюнден билген затларын бизге жазарларын бек тилейбиз.

Мария КОТЛЯРОВА.

Ма санга!

Правительствогъа - жаланаякъ болуп

Биринчи февралдан башлап Эстонияны правительствосуну юйюнде журналистлеге аякъ кийимлери бла айланыргъа эркинлик жокъду: ала чурукъларын босагъада тешип къоярга керекдиле. Быллай оноу Багдадда болгъан бу тюрлю иш ючюн этилгенди: ол шахарда бир журналист АБШ-ны президентин жетдирир мурат бла кесини чурукъларын тешип, анга сызгъан эди. Чиновниклени айтыуларына кёре, «политикле кеслерине журналистледен чыгъаргъа боллукъ къоркъуну эслеринде тутаргъа керекдиле».

Рубикни кубигин 26 жылны ичинде жыйып кюрешгенди

Ингилизли Грэм, рубикни кубигин изленгенича жыйыр ючюн, ёмюрюню жарымыны ичинде кюрешгенди. Башха бек кыыйын бу оюнну анга 19 жылы толгъанда саугъарга берген эдиле. Грэм къурулушчуну усталгъын алгъанды, юйдегили болгъанды, анга сабий да туугъанды. Ма аллай бир заманны ичинде да ол бу кубикни, къолундан хазна кетермей, бурчланлай тургъанды. Аны ючюн юйдегиси, юйюрю бла да сёз бола-бола тургъанды. Рубикни кереклисича жыйып бошар ючюн, Грэм 27400 сагъатын къоратханды. Бу оюнну ахырына жетдирир ючюн, эришиуледе дуния рекорд а жаланда 7 такъыйкъады.

Айрыкамны къараучусуну къуллугъу

Австралиянда Tourism Queensland турист фирма Гамильтон айрыкамны къараучусу деген вакансияны тохташдыргъанды. Аны жарымжыллыкъ иш хакъыны ёлчеми 150 минг австралияли долларды (АБШ-ны 106 минг доллары). Къараучу, таш макъалагъа аш берип, китгеле кёз-къулакъ болуп эм почтаны алып турургъа керекди. Аны бла бирге уа, къараучу айрыкамны юсюнден блогну бардырыргъа, бу жерни юсюнден хапарлагъан видео - эм сурат материалланы жарашдырып тургъа керекди. Къараучулгъа керекли излемлени санындаингилиз тилде сёлешиу, жюзе билиу эм къужур ишлени сюйюу да бардыла.

«Труд» газетден.

САХНА

Жарыкъ оюннга чакъырабыз

Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театр **29-чу январьда** кесини кёп болмай кёргюзтген жангы оюнуна чакъырады. Режиссёр Атмырзаланы Магомет дагъыстанлы драматург **М.Яхъяевни «Къысыр къатын излейме»** деген комедиясына кёре салгъан оюнунда жыр, тепсеу да уллу жерни аладыла. Анга театры белгили, жаш актёрлары да къатышадыла.

Спектакль 18 сагъат 30 минутда башланырыкъды.

Соруулары болгъанла бу телефон бла сёлешсинле: **47-54-41**

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62**. Корректорда - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68,42-24-02**.
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73**.
Культураны бёлюмю - **42-75-82**.
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76**, **47-27-59**.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39**, **42-66-71** .
Письмоланы, рекламаланы эм биллириулени бёлюмю - **42-37-94**.
Тилманчланы бёлюмю-**47-31-28**. Сурат алыучу бёлюм - **42-68-72**.
Бухгалтерия - **42-30-87**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъат жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россий Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламды информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнюда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н-0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдыруу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: **42-06-51**, **42-19-97**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салынгъанды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Биттирланы Аминат - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарны орунбасары; Ахматланы Шахида (1-чи бет), Акушуланы Феруза(2-чи бет), Бийчекуланы Жаннета (3-чю бет), Зезаланы Лида (4-чю бет) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 136

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

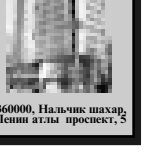

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5